

Åström, Anna-Maria (toim.): Meikäläisiä muukalaisia. Kulttuurien kohtaaminen käytännössä. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry. Ethnos-toimite 9. 114 s. Helsinki 1995.

Maassamme asuvien etnisten ryhmien kulttuureista ja elämäntavoista on toistaiseksi vähän tietoa. Ethnos ry. ja erityisesti Anna-Maria Åström ovat tehneet miellyttävän kulttuuriteon toimittamalla teoksen Meikäläisiä muukalaisia.

Kirja on varsin pienimuotoinen, sisältäähän se vain reilut sata sivua. Useat kirjoittajista ovat maahanmuuttotutkimuksen alkutaipaleella – osa artikkeleista koostuu tekijöidensä pro gradu -opinnytetöistä. Tästä on sekä etua että haittaa. Ongelmana on eräänlainen kaavamaisuus; artikkeleiden alkuosat lastataan paljolti samantyyllisillä teoreettisilla pohdintoilla, itse empiiristen osioiden jäädessä pakostakin vähemmälle tilan puutteesta johtuen. Haittana voitaneen pitää myös sitä, että lähes kaikista artikkeleista puuttuu toimiva tiivistelmä ja johtopäätösosio – lie neekö kirjoittajille tullut rimakauhu, kun pitäisi pohtia omien tulosten merkitystä yleisemmällä empiirisellä ja teoreettisella tasolla.

Toisaalta kirjoittajien nuoruudesta on selvää hyötyä. Aiheet ja näkökulmat ovat tuoreita – tutkijat eivät ole pelänneet mennä lähelle tutkittavaan. Kun on tutkittu maahanmuuttajien ruokakulttuuria, on ihastuttu ja pyydetty myös reseptejä. Siitä vaan sambuusia eli somalien piirakoita leipomaan, se varmasti onnistuu kirjan ohjeilla.

Kirjan alkuosassa on teoreettinen tarkastelu. *Anna-Maria Åström* sekä *Anja Nygren* määrittelevät teoksessa käytettävät keskeiset termit eli etnisyyden, monikulttuurisuuden, akkulturaation jne. Tehtävä ei ole helppo, siinä on moni kokeenempi professorikin kompastellut. Åström ja Nygren pystyvät kuitenkin luomaan artikkeleissaan toimivan kehikon myöhemmille artikkeleille. Vaikka näkökulma on kansatieteellinen, on suorastaan hämmästyttävää (sosiaalieteilijänä) havaita, miten poikkitieteellinen sisältö etnisyydellä on. Nygrenin lähestymistavat ja omaksumat määrittelyt ovat sellaisenaan käypiä myös sosiaalieteilisissä tutkimuksissa.

Anne Alitolppa-Niitamo tarkastelee artikkelissaan mielenkiintoista teemaa eli somaleiden integroitumisen vaikeutta. Artikkelin sisältää paljon ns. inside-tietoa. Tällaista informaatiota ei saa muuten kuin menemällä rohkeasti yhteisön jäsenten pakeille. Tämän tutkija on tehnytkin. Artikkelin heikkoutena on sen rakenne. Alkuosassa on paljolti tuttua ja turvallista integroitumisteoriaa, jonka olisi voinut kuitata lyhyemmin. Tekijällä on oivallista empiiristä materiaalia ja toisaalta erinomainen kirjoittamisen kyky. Keskittyminen itse haastattelutuloksiin ja niiden analysointiin

olisi ollut hedelmällisempää. Jo tällaisenaan artikkeli antaa paljon hyödyllistä tietoa somaleiden sosiaalisesta integroitumisesta, mm. klaani-tietous lisääntyä huomattavasti artikkelin perusteella (klaanien rooli on vähäinen tai ainakin vähemmän Suomessa asuvien somaleiden keskuudessa).

Annika Forsanderin teemana on vastaanottoyksiköissä toimivien työntekijöiden ammattirooli. Artikkelin menee suoraan asiaan: Forsander haluaa selvittää vastaanottoyksiköt työpaikkoina – ja sen hän tekee ytimekkäästi. Artikkelin sivutuotteenä tulee muutama informaatiota: siitä selviää, miten vastaanottotyö alussa nähtiin ihanteellisena kutsumustyönä, mutta johon pian tuli myös arki: *"No joo, ensin mä kuvittelin, että kun mulla oli tää mielikuva näistä pakolaisleireistä, että nää on todellaki kaikki hirvittävässä hädässä, kun he tulevat hakemaan pakolaisen paikkaa Suomesta, mut sit mä oon huomannu, et asia ei kuitenkaan oo ihan ehkä näin..."*

Ismo Söderling

Gabriel Bladh: Finnskogens landskap och människor under fyra sekler. En studie av natur och samhälle i förändring. Meddelanden från Göteborgs universitets institutioner, Serie B, nr. 187 Handelshögskolan vid Göteborgs universitet. Göteborg 1995. 404 s.

Gabriel Bladhs avhandling utgör en omfattande exposé över finnskogens landskap och människor under fyra sekler. Skildringen börjar med 1600-talets svedjebränning i övre Fryksdalens skogar i Värmland och slutar med framväxten av ett fritidslandskap där endast minnen finns kvar av den ursprungliga finnskogens kultur.

Avhandlingen bygger på ett tidsgeografiskt betraktelsesätt; finnskogen analyseras simultant i både rum och tid. De första femtio sidorna utgör en god sammanfattning av tidsgeografin och utvidgar den från individ- och hushållsperspektiv mot en mer kollektiv nivå och tar fasta på landskapsförändringar, d.v.s. på landskapet som en kontinuerligt pågående process. Det finns en omfattande tidigare forskning om finnskogarna, men Bladhs tidsgeografiska ansats i förening med ett omfattande historiskt material om såväl folk som bygd och landskap gör att verket skiljer sig från mängden.

Under början av 1600-talet kom de första finnarna i Värmland, och under 1640-talet koloniserades stora delar av övre Fryksdalens utmarker. I dessa områden etablerades ett antal fängårdar som blev en del av en vidsträckt norsk-svensk finnbygd: Finnskogen. Den finska kolonisationen stöddes av hertig Karl som ett sätt att öka kronans skatteinkomster. Snart blev

det emellertid klart att kolonisationen inte kunde kontrolleras som man ville och i slutet av 1630-talet skedde en omsvängning i synen på kolonisationen. Såväl den svenska lokalbefolkningen som kronan började se alltmer snett på de "skogsdödande" finnarna.

"Så klagade ock fast aller allmogen öfver näst alle finnarne i gemen, att de fara öfwer skogarne med Svediefällande och Djurskjutande hwar de wilja, hålla sig såsom wilddjur ifrån kyrkor och stämmor och te sig alltids fiendligt mot dem swenskom ...", enligt ett domsprotokoll från 1646 (s. 135).

Den förändrade inställningen ledde bl.a. till rannsakingar efter förymda skogsfinska knektar, förbud mot svedjande och torpanläggning i Bergslagen och på kronomarkerna samt tvångsemigration till Delaware. En viktig orsak till de nya vindarna var att skogen blev viktig som resurs, bergverk och bruk behövde bränsle och de fruktade att den kolningsbara skogen skulle ta slut som följd av svedjebrännandet. Skogslagstiftningen 1647 som förbjöd svedjande fick dock först mot slutet av 1600-talet effekt i Fryksdalen.

Målet för huvuddelen av finnarna var att etablera en egen gård med mera långsiktig bärkraft. Svedjebruket gav förutsättningarna för själva etableringen av bosättningarna på moränområdena, men etablering av boskapsskötsel och åkerbruk påbörjades redan i tidigt skede. Kolonisationsprocessen innebar också att vissa gårdar fungerade som genomgångsstationer för finnar som senare drog vidare till nya områden.

Från 1670-talet hårdnade alltiden mot torpetableringar och hemmansklyvningar i finnbygden och åtskilliga s.k. hus- och lösfinnar blev avhysta. Nya obesuttna grupper tillkom genom arvsskiftet och en social skiktning mellan olika typer av finnar uppstod. Allt detta ledde till att den finska befolkningen i övre Fryksdalen minskade mot slutet av decenniet.

Under 1700-talet skedde en folkökning med torpexpansion och hemmansklyvning. Under första hälften av seklet var det nästan enbart finnar som anlade torp, i huvudsak på svenskhemmanens utskogar. Större delen av dessa var antingen söner till gårdsägande finnar som blivit utlösta ur hemmanet, eller söner till egendomslösa hus- eller lösfinnar. De sociala skillnaderna mellan och inom svensk- och finnbygd förstärktes och flera storgårdar framträdde också i finnbygden under 1700-talet.

Järnbruk och timmerhandel medförde nya villkor för övre Fryksdalens skogsområden; skogen, särskilt vid vattendragen blev en intressant produkt till försäljning. Timmerhandeln länkade

ihop Finnskogens landskap och människor med ett produktions-, distributions- och konsumtions-system. Konjunkturen på världsmarknaden började få konsekvenser för skogsböndernas liv och penningekonomin fick fotfäste vid medlet av 1700-talet. Männerna var sysselsatta med skogsarbete under vinterhalvåret och under maj-juni var flottningsarbetet betydelsefullt. Jordbruket blev eftersatt på 1800-talet och för de många obesuttna var försörjningssituationen svår. Nyetableringar av torp kunde endast ske på allt mer marginella marker. Svedjebruket försvann i och med timmerhanteringsens påtagliga ökning.

Den kraftiga befolkningsökningen vände till befolkningsminskning under andra hälften av 1800-talet genom flyttning till Norrland, till städer och utvandring till Amerika. Befolkningen nådde sitt maximum under 1860 och -70 talet och började sedan minska.

Skogsfinnarna kom under senare delen av 1800-talet att alltmer bli en assimilerad del av den svenska befolkningen. Under 1900-talet försvann allt fler småbruk och åtskilliga finnhemman avfolkades och det äldre odlingslandskapets ångar och åkrar blev åter skogsmark. För finnbygderna innebar moderniseringsprocessen att det finska språket slutgiltigt försvann samt att det skogsfinska arvet allt mer sågs som en del av hembygdshistorien och förgången tid. Skogsfinnarna hade blivit värmlänningar. Från början av 1970-talet blev många gårdar och torp sommarhus, och turistanläggningar började växa fram. Man kunde säga att sista spiken i kistan slogs av kulturminnesvården, som småningom utsåg gårdar till riksintressanta och bevarandevärda.

Avhandlingen rymmer en uppsjö av information, och det är ibland svårt att orientera sig i överflödet. Texten löper på tre plan: de individuella gårdarna och brukarna, de lokala omständigheterna och förvaltningsapparaten samt den övergripande nationella politiken som var relevant för finnskogarnas landskap och människor. Källmaterialet består förutom av tidigare forskning om Finnskogarna, också av ett omfattande nytt primärmaterial som forskaren grävt fram ur olika arkiv. I texten åskådliggörs såväl de stora samhällseliga frågorna genom seklerna med deras ekonomiska och politiska dimensioner, som enskilda människor, och det dagliga livet i finnskogarna lyfts fram på ett illustrerande sätt. Författaren presenterar på basen av sitt eget material flera revideringar av tidigare framförda uppgifter; exempelvis Gottlunds estimering av den finskatalande befolkningens andel i finnskogarna konstateras vara kraftigt i underkant (s. 277).

Författaren försöker konsekvent bygga upp skildringen enligt tidsgeografiskt synsätt, men referensramen begravs ofta under uppsjöar av fakta och beskrivningar. Därför torde avhandlingen ha ett större intresse för läsare intresserade av den skogsfinska bosättningen än för läsare inriktade på tidsgeografisk metod. Bladh visar emellertid förtjänstfullt hur historisk geografi kan dra nytta av tidsgeografins begreppsapparat och texten ger mera om man håller denna i minnet under läsningen. Förhoppningsvis väcker boken mera intresse för tidsgeografins som fundament för migrationsforskning. Tyvärr har dess kraftfulla notationssätt sällan nyttjats i dessa sammanhang.

Det är synd att verkets utformning är ägnat att avskräcka potentiella läsare; formen är traditionellt akademiskt anspråkslös. Rent typografiskt finns inte så mycket att anmärka på, men figurerna och kartorna är tekniskt sett dåligt återgivna. Fotografier och illustrationer saknas tyvärr också. Något index finns inte heller, vilket gör det svårt att söka enskild information. Samma fakta återkommer nämligen på flera ställen i avhandlingen belysta på olika sätt.

Gabriel Bladhs digra avhandling är ett synnerligen värdefullt bidrag till forskningen om utvandringen från Finland och förtjänar spridning även utanför de akademiska kretsarna. Vi får hoppas på en något populariserad och tekniskt välgjord utgåva och även översättning till finska, det är avhandlingen absolut värd.

Krister Björklund

Päivikki Suojanen: Kulttuurien tutkijan arki. Kokemuksia omasta ja vieraasta. 160 s. Antrokirjat, Jyväskylä 1996.

Päivikki Suojanen on lähtenyt kuvaamaan tutkijan arkea omien kokemusien kautta. Monenkirjavia ja mielenkiintoinen maailma avautuu kirjoituksissa sille, joka haluaa tietää esimerkiksi sen, millaista on olla kulttuurien tutkijana kenttätyössä tai millaista on lähestyä elämän eri osa-alueita.

Matkalle lähdetään ihmisestä itsestään, josta kuva laajennetaan tutkijan käytännön kenttätööhön ja tieteellisiin teorioihin. Seuraa siirtyminen kenialaisen slummiasukkaan arkitodellisuuteen, josta edetään amerikansuomalaiseen elämänmuotoon, kuvataan Intian oloja ja päädytään kotimaan kuviin. Ympyrä sulkeutuu.

Kirjan kirjoittaja, Päivikki Suojanen, on uskonto- ja kieliantropologi. Kirjaan koottujen artikkelien mukana siirrytään paikasta toiseen ja kuvaukset saavat kyllä mielikuvituksen liikkeelle. Kirja on osoitettu antropologisten ja etnologisten tieteiden opetukseen, mutta sen katsotaan sopivan myös alan ammattilaisten ja harrastajien käsiin. Hyvästä lähtökohdasta huolimatta kielteistä lienee se, että tavallisen kansalaisen lukukokemusta vaikeuttaa vastaan ryöppyävä vieraspeleiden sanojen joukko. Se saattaa eksyttää lukijan, vaikka termejä on yritetty selventääkin. Myös se, että kirjan sisältämät kirjoitukset hajaantuvat kovin laajalle alueelle, voi etäännyttää lukijoita. Mutta ken uskaltautuu kirjaan tarttumaan, hänelle lukuelämys on taattu.

Juha Niemelä

Tutkimussihteerit tiedottaa: Tiedätkö, mitä muualla tutkitaan?

Siirtolaisuusinstituutin yhtenä tehtävänä on kehittää muuttoliikkeen ja etnisyyden tutkijoiden välistä yhteistyötä. Tässä onnistutaan vain, mikäli tutkimushankkeista saadaan riittävää ja ajan tasalla olevaa tietoa. MEV-verkoston tietoja päivitetään kohdistamalla jäsenille aika ajoin kysely. Tämän lisäksi tarvittaisiin nopeampaa menettelyä.

Siirtolaisuus-Migration -lehti on kanava, jonne voitte kirjoittaa tutkimuksistanne. Toivomme paitsi muutaman sivun artikkeleita myös lyhyitä tietoiskuja, joilla kerrotaan nopeasti muille tutkijoille ja tiedon käyttäjille alullaan tai meneillään olevista hankkeista tai viimeisimmistä tuloksista. Kertokaa myös kaikki yhteystietonne.

Siirtolaisuus-Migration -lehti ottaa mielellään vastaan sekä artikkeleita että hanketiivistelmiä tutkijoilta.

Tutkimussihteerit Kalevi Korpela, Siirtolaisuusinstituutti, Piispankatu 3, 20500 Turku
Puh. 921-23 13 915, fax 921-23 33 460, sähköposti: kalevi.korpela@utu.fi